

Poština plačana v gotovini.

3-DEZ 1926

5 krat priloge

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVENI LIST.

LETNIK XLVIII.

DECEMBER 1926.

ŠTEV. 4.

DR. FRANJO ČIBEJ:

OTROŠKA IN MLADINSKA PSIHOLOGIJA PRI IVANU CANKARJU.

(Dalje.)

III.

Stavili smo si cilj, v nekaterih točkah orisati Cankarjeve pridobitve na polju otroške in mladinske psihologije. Za drugo tako točko, po kateri hočemo primerjati Cankarjeve analize z rezultati sodobne mladinske psihologije, bomo vzeli Cankarjevo karakterizacijo pubertetne dobe, ozir. še tudi predpubertetnih let. Tudi v tem slučaju nam gre za to, da izkažemo pravilnost in točnost Cankarjeve psihološke analize — kot psihologi imamo še tudi pravico, da te tipe kritiziramo, ozir. ugotovimo, kako je Cankar več ali manj po pravici posplošil svoje tipe, ali pa jih enostransko potisnil v ospredje. Že vnaprej lahko ugotovimo, da bomo imeli malo prilike za kritiko; tudi nam ne gre predvsem za kritiko, temveč za to, da pokažemo na pozitivne pridobitve in genijalno točno psihološko analizo.

Mladinski psihologiji se je šele zadnja leta posrečilo, podati celotno karakterizacijo mladostnika in izkazati podrobno njegovo psihično strukturo. A končno se je tudi ta svet odprl znanosti, izkazalo se je, da tudi mladostnik živi v svojevrstnem svetu, ki je i od otroškega i od odrastlega bistveno različen. Že v predidóčem članku smo ugotovili, da otrokovo mentalnost predvsem označuje ejdetski tip nazornosti, ki je bistven in odločilen za vso strukturo duševnosti. Otrok si je ustvaril okrog sebe majhen svet, ki je zanj poln istinitosti, ki ga otrok do podrobnosti pozna in iz svojega intenzivnega afektivnega življenja takorekoč z demoni in duhovi oživi. Iz tega otroškega sveta se mlad človek prebudi; prehod v puberteto se izvrši kot neke vrste renesansa, obnovitev; začne se novo življenje, mlad človek preide v drug svet.

Kakšna je struktura te dobe? Pubertetna doba je doba, ko človek nima trdnega »značaja«, je prehodna doba brez trdne bitnosti. Prehod iz otroške dobe se izvrši često sunkoma. Prej je živel otrok v sigurnosti, bil je sam v sebi trden in gotov. V to zaokroženost in gotovost otrokovo pride nekaj novega, prelom. Mladostnik teži ven iz dotedanjega okrožja, stremi ven iz sveta, ki ga je obdajal kot sigurna lupina. Lupina je prelomljena, mladenič stoji prejšnjemu življenju nasproti kot samostojno doživljajoč človek. Ustvari si svoje ideale, stvari si zavest samega sebe, stoji svetu nasproti. Za pubertetno dobo je značilno, da se iz kaotičnega življenja stvari v mladem človeku osebnost, da zavzame napram svetu vedno bolj specializirano stališče, da odkrije resnični svet, ki ga uredi po svojem jazu in v notranjosti obstoječih idealih.

V celoti se je v njem izvršilo elementarno pretresenje, preobrat in preokret, v katerem se dajo po Sprangerju¹ razbrati sledeče poteze — ki se več ali manj pojavljajo v vsakem mladostniku: Mladostnik 1. odkrije samega sebe, 2. polagoma nastane v njem načrt za življenje, 3. zraste v posamezna kulturna območja in se uredi v poklicno in realno življenje.

Odkritje samega sebe se izvrši na tak način, da se v pubertetniku pogled obrne v notranjost. Prej, kot otrok je živel bolj v zunanjem svetu, sebe smatral naivno za del svojega otroškega okrožja. Sedaj je odkril sebe in v sebi probujajoče se življenje. A v tem življenju ni še nobene trdnosti, njegova osebnost še ne eksistira, obstoja le nepregledna vrsta dogajanj. Iz tega preokreta sledi navadno dvoje: ali se vrže v pretirano aktiviteto, prešernost, razposajenost, rekordolovstvo ali pa v nepremagljivo boječnost, sentimentalnost in skrajno lenobo. Ponavadi si slede ekstremi kar zaporedoma. Za mladostnika je vse to nekaj mučnega; pojavi se pri njem potreba po razumevanju, tujega se čuti vsem ljudem, sam v sebi je osamljen in sam. Pojavi se reflektiranje o sebi, piše pisma in pesmi, da se izrazi in najde v pismih in pesmih sebe. Beži pred ljudmi — loti se ga težnja po potovanju, javlja se gnus nad življenjem in često težnja po uničenju samega sebe. Mladostnik je do skrajnosti občutljiv, teži za absolutno samostojnostjo.

Iz vsega tega odkritja samega sebe začenjajo polagoma vstajati določenejši obrisi, nastane načrt za življenje; mlad človek si stvari svoje ideale, ki jih zida v oblake in le malo vidi na njih realne poteze; ker je v svoji notranjosti še šibek in napram realnemu življenju še v netočnem odnosu, je nevarnost, da se njegova občutljivost ohrani in da nastanejo oni napol zlomljeni in napram življenju reaktivno zaprti značaji, o katerih bomo govorili v poslednji točki.

¹ Spranger, Psychologie des Jugendalters. Leipzig 1924, str. 31 ss; prim. k temu moja referata v Popotniku 1925 in Času 1925/26.

Končno najde mladostnik več ali manj pot v realno življenje, vedno bolj se njegova duševnost specializira, pravilno se uredi v poklic in posamezna kulturna območja, kjer vrši svoje stvarno delo; iz njegovega jaza se stvori trden značaj in več ali manj določena osebnost.

Doslej smo orisali le na splošno mladostnika. A v življenju mladostnika se ni izvršila samo renesansa in obnovitev življenja, v njem se pojavita prvič v odločilni in določeni obliki seksualnost in erotika, ki izpremenita bistveno vso psihično strukturo. Ne moremo podrobno orisati seksualnosti in erotike mladostnika (obširnejši pregled o tem v mojem članku v lanskem »Popotniku«), le v par potezah naj označimo te strani življenja. Erotika in seksualnost, ki sta med sabo bistveno različni (prva je nekaj duhovnega, se nanaša na telesno lepoto in lepoto duše, je estetična ljubezen, druga spada v nagonsko plast naše psihe), sta v mladem človeku še ločeni, nezdružni; šele ko človek odraste puberteti in mladostnosti, se erotika in seksualnost sklopita in prepojita, seksualnost se poduhovi, erotika se seksualizira, ljubezen odraslega združuje bistveno več ali manj oba elementa. Mlad človek pa tava v vsakem svetu zase. Na eni strani se pogreza v nanovo odkrit svet čutnosti in dionizičnega uživanja, na drugi strani pa v samo najčistejšo »duhovno« in »idealno« lepoto.

Razvojno običajno mladostnik na prvo pojavljanje seksualnosti reagira s čustvom groze in strahu; probudili so se v njem neki viri življenja, ki jih še ne pozna. In seksualnost ne ostane sama zase, marveč izžareva v duhovno življenje; v seksualnosti je neka skrivnostnost, često celo naravnost mistika. Zbudi se seksualni interes, seksualna domiselnost in fantazija ter seksualno teženje in hlepenje za izživetjem. Ker mladostnik že itak živi v svoji notranjosti in veliki osamljenosti, povzroča seksualnost nervoznost; mladostnik postane bolesten in mrzličen. Živi v svojem novem svetu s čisto svojim licem, življenje se suče zanj v krogu brez konca okrog seksualnosti, tava tjavendan, živi v dveh svetovih. Prepušča se duhovnemu življenju, a ko življenje na tem koncu zastane, ga življenje tira v seksualnost. A ta razjeda dušo, javlja se teženje za smrtjo in tudi polzkus samomora. Tu more pomagati le vera v življenje, v samega sebe, tu more pomoči le najboljši prijatelj in človek, ki mu mladostnik zaupa.

Poleg tega bolj »sentimentalnega« tipa obstojajo še drugi, predvsem razširjen je tip flirtujočih in pogumno-brezbrižno seksualnosti in erotiki prepuščajočih se mladih ljudi. Ti začenjajo precej z ljubimkovanjem in modnimi norostmi — a iz njih ne pride nič kaj prida; Spranger pravi, da to niso globoki individui. In tudi ti pridejo v krize, četudi ne tako izrazite kot prej orisani.

Vzporedno s seksualnostjo se začjenja zbudjati erotika, ki se pri mladem človeku predvsem osredotočuje v čutu za telesno mladostno

lepoto in v estetični ljubezni. Ta estetična ljubezen ima pogosto naravnost značaj obstatičnega zamaknenja. Kot predstopnje erotike se pojavijo predvsem pri dekletu »oboževanja« in »navduševanja«. A tudi erotika vodi do krize. Prvič je čisto »duhovna«, drugič doživi mlad človek pogosto razočaranje nad lepo zunanostjo. Spozna, da v lepem telesu more prebivati tudi manjvredna duša. Po daljših bojih šele se pojavi teženje po lepoti duše in razumevanje človeka, kakor je v resnici.

Končno naj omenimo še to, da je mlad človek nadvse navezan na kakega človeka, ki ga po svoje vzljubi in ki njemu na ljubo naredi vse. Mlad človek ima čut za lepoto in druge vrednote, a ni mu toliko za te vrednote same; zanj so le važne v toliko, kolikor mu jih posreduje njegov sodrug ozir. prijatelj. Če ga ta razočara, je konec, je pogosto konec vsemu interesu na kako stvar.

Te kratke črte o mladostniški psihi naj zadostujejo; sedaj naj jih porabimo in primerjamo s Cankarjevimi vpodobitvami mladostnikov. Kdor ima te pravkar orisane črte pred očmi in pozna življenje, kdor se spominja nase, na svoja mladostna leta in na izkušnje, ki jih je napravil v občevanju z mladostniki, ve, da Cankarjevi mladostni tipi niso fantomi in čudeške, sanjave eksistence, ki bivajo le v bolestnih psihah. Na zunaj morda niso ti tipi tako očitni, a obstojajo; in če že ne eksistirajo kot celotni tipi, eksistirajo vsaj dotični doživljaji, ki jih je Cankar upodobil. Marsikdo je odrasel mladostnosti, a doživel je kljub temu dolgo vrsto kriz, ki se nikakor ne dajo zanikati ali izbrisati. V njegovem psihičnem razvoju so se pojavile strani, ki se pozneje mogoče niso več vrnile. Kolikor je Cankar te strani življenja umetniško oblikoval, je s tem podal psihološko resnične tipe; naslikal je kos življenja, ki je v obilni meri brezčasno veljaven. Kajti mladostnik se bo razvijal vedno po zakonih, ki leže v njegovi psihi. Vedno iznova se vrši v mladih dušah renesansa, vedno iznova dozoreva v njih življenje, vedno iznova se vračajo mladostne krize. Trenutno je duh časa tak, da ta ali ona stran mladostniške psihe ne pride toliko do veljave — današnja mladina sili že zgodaj ven iz pubertete, prav tako kot tudi današnji otrok povečini prezgodaj dorašča in premaga svojo dobo; a kljub vsemu se vračajo povsod isti osnovni toni in temeljne zakonitosti psihičnega razvoja; psiha v bistvu ne more izpremeniti svojega razvoja.

Danes, ko v glavnem pregledamo psihični razvoj mladostnika, je zanimivo z vidika mladinske psihologije pregledati kritiko Cankarjevih del. Cankarjevi kritiki, skoro brez izjeme, do zadnjega časa niso v njegovih delih drugega kritizirali kot njegove življenske nazore, življenske tipe in »ideje«, ki naj bi jih bil Cankar upodobil. A ta neumetniška kritika je kaj malo videla Cankarjevo mladinsko psihologijo, ki se vleče skozi vsa njegova dela in je dosegla svoj višek v Milanu in Mileni, temu biseru mladinske psihologije, ki ga more moderna znanstvena psihologija brez

pridrška potrditi v vseh podrobnostih. — Nekaj te Cankarjeve mladinske psihologije hočemo v naslednjem prinesiti in tudi označiti. Kakor že v prvem članku, se moramo tu tudi opirati na obširnejše citate.

1. Predpubertetna, prehodna doba, prezgodaj zreli tipi.

Knjiga za lahkomiselne ljudi. Iz predmestja (str. 50). Anka je stara 14 let. »Anka je bila slaboten in bolehav otrok, kakor jih je po teh krajih vse polno. Zdelo bi se, da ji je komaj deset let, vsa majhna in drobna; bluzica se ni bila vzdignila na prsih še niti za dih, lica so bila ozka, bela, oči so gledale čisto otroško(!), neumno in radovedno(!). Pol je bila skrbeča mati, a pol dveletno dete s čudnimi željami.« Le mladostnik še ni bila. Tudi njeno telo še ni zrelo.

Ob zori. Mimi. Ko gre v gledališče, še otrok, sigurna; na drugi strani že boječ mladostnik. »Se me je držala Mimi tesno in plaho in tudi glavo je stiskala k meni; vsa odmerjenost in sigurnost(!) je izginila z njenega obraza in z njenih kretenj; njene oči so bile široko odprte in ustnice so se časih stresle.« (14); zasluti novo v sebi porajajoče se življenje (str. 16 ss).

Ob zori. O gospodu, ki je bil Tončko pobožal (str. 115 ss). Tončka 12(!) let je prodajala vžgalice. Popožal jo je po licih, »zazibalo se je okoli nje, izpreletelo(!) jo je nekaj neizmerno sladkega(!), neznanega(!), nerazumljivega od čela, od vratu dol po vsem telesu do nog in navzgor in po rokah, po ramenih in pred mokrimi očmi se je meglilo(!) in zibalo« (119). Očrtana renesansa, pogled v notranjost, nepoznanost in mistika probujajočega se življenja. Osamljena je, po ljubezni si želi in da bi jo kdo razumel. »Časih jo je obšlo z veliko močjo, da bi vstala in bi šla k materi in bi se stisnila k nji(!). In nekoč je vstala in se je približala plašno(!), ali mati se je ozrla nanjo s tako hladnim in strašnim pogledom, da je Tončka vztrepetala.« »Nikogar ni bilo, da bi se sklonil k nji(!) in da bi se ga ona ovila okoli vratu« (121). Kako naj zahtevamo od odraslega človeka razumevanje, ko nima zlepa pojma o tem, kaj se godi v mladi duši. Le instinkt ljubezni do otroka more tu pomoči in najti pravo pot. — Tončka gre z doma (teženje za ljubeznijo, beg pred sabo, motiv mladostnega popotovanja), za njim, in ga išče.

Za križem. Ministrant Jokec, 11 let. »Začutil je prvič, da je govoril drugače, kakor je bilo zapisano v njegovem srcu« (51). »Jeseni je bilo, ko je obsenčila Jokca temna sila spoznanja, ko je zajokal prvič in se prestrašil prihodnosti... na dnu srca pa je ostala senca in ni izginila nikoli več« (69). Izvršitev metamorfoze ejdetske nazornosti, probujajoče se novo življenje, obenem že reakcija bolesi in onemoglosti napram svetu.

Ko moli Tinica za gospoda Edvarda, zaspil, »in v sanjah je stal pred njo in se je je dotaknil z lici in ustnicami. Trépetala je pred njim(!) in strah(!) je bil v njenem srcu in ko je bil strah v njenem srcu, se ga je oklepala okoli vratu in ga ni izpustila... Še zjutraj je trepetalo vse njeno telo, lica so ji žarela in njene ustnice so bile suhe kakor od poljubov« (82). Odkritje sebe, strah in groza pred sabo, iskanje razumevanja, nežnostj in ljubezni; telesce se probuja in žari od nastajajočega življenja in seksualnosti. — Ko leži bolna, »je slišala glas iz daljave in se je nasmehnila; njeno srce je videlo vse in je vse vedelo« (93). Je zrela, se odpove ljubezni, si napravi načrt(!) za svojo bodočnost, in je vendar še otrok. »Toda jaz, glej, jaz sem srečna; ti si moj za zmirom!« (97). In zopet je zrela, prezgodaj dorastla ženska.

Za križem. Zdenko Petersilka (str. 156 ss). »Zdenko bere in molči; dorastel je, deset let mu je, resen in tih je njegov obraz. Zdi se mi, da se še nikoli niso nasmehnila njegove tenke, ravne, stroge ustnice« (157). Tip prezgodaj zrelega otroka pred začetkom pubertete.

2. Celotna karakterizacija mladostne dobe.

Življenje in smrt Petra Novljanca. (Knezova knj. X. str. 1—72.) Tipičen mladostni razvoj prezgodaj zrelega 12 in 13 let starega fanta, ki se tragično konča s samomorom, ker ni nikogar, ki bi mu pomagal. V tem slučaju nahajamo vse(!) tipične strani mladostniškega razvoja. Ko prijatelj poljubi oboževano dekle, je razočaran (50). »Zdaj pojde in je ne bo nikoli več! je premišljeval, ali misel mu je bila še tako tuja, da je niti zelo žalosten ni bil (ni še odrasel otroški dobi). Kakšen je pač tisti kraj, kamor pojde? Lepo je tam, solnce sije, pisani vrtovi so tam« (54). Zgled za mladostnostno idealiziranje sveta, za njegovo nezrelo fantazijo.

»Ko je šumelo naokoli, ko je plavalo gori veliko spomladansko nebo, se je vzbudilo v Petru silno hrepenenje(!). Popotno palico bi vzel in bi šel (nagon po popotovanju!), hodil brez počitka ter bi jo iskal... tam bi mu prišla naproti« (56). Teženje za ljubeznijo in zopet nerealna fantazija. Tudi na zunaj se je spremenil, »ali če je zašel na obljudeno ulico, se mu je telo sključilo, gledal je v tla, noge so stopale neodločno in plašno in zdrznil se je strahoma, če se je koga slučajno dotaknil z nerodnim komolcem« (57). Pogled v notranjost in strah pred sabo in ljudmi. Zavest o svoji nerodnosti. — Nad sabo obupuje, v cerkvi išče pomirjenja, išče smrt. »Usmili se Bog mene grešnika.« »Da bi umrl, pa bi vse minilo. — Zatisnil bi oči, pa bi bilo vse tiho« (60).

»Ali ko bi bil zdajle ves vesel in bi šel samo tod mimo in bi mi zapihal ta rahli veter v lica, precej bi se mi dotaknila srca (iskanje ljubezni). Zato ker jo kličem, ne pride(!).« »Ne prišla bi, če bi jo klical... (62); moram, da prinesem do konca to breme, ki sem si ga naložil in je tako težko. Trkal se je na prsi, kesanja pa ni bilo v srcu nič in nič žalosti. Samo truden je bil, tako zelo truden... da bi se nikoli več ne predramil (65).« Prehod iz enega ekstremnega čustva v drugo, nasprotno; z dušno krizo združena telesna pomanjkljivost. V tem v smrt težečem razpoloženju se javlja bujna fantazija in intenzivna refleksija o samem sebi: »Ej Peter, to pač ni tista cesta, izgubil si se in hodiš v kolobarju, ne prideš nikoli« (69). A že je usoda zapečaten, ne more se več dvigniti, v razpoloženju, ki združuje največja nasprotja, obup in hrepenenje po ljubezni, gre v smrt. »In vodi ga, ljubezni željnega(!), nikdar ljubljeneža(!), do tistega balkona, ki sloni na njem gospa Olga« (71). »Ona pa te bo pobožala(!), pogladila po laseh, kakor te še nikoli ni nihče pobožal« (71). In je šel v vodo.

Kurent. Lepo vpodobljena renesansa mladega človeka. »Vzdramil se je Kurent, ozrl se ter je videl, da je svet lep in življenje vredno... Občutil je, da je ves od vrha do tal tako močan(!) in poln(!) zaupanja, kakor ni bil nikoli poprej(!). Pod mesečino je prespal vso svojo mladost (to se pravi: za njim je ležala otroška doba kot nekaj čisto drugega)« (15). »Na vse bridkosti je pozabil (renesanca!) in tudi spominjal se ni, odkod mu gosli v rokah in veselje v srcu« (16). Lep zgled za to, kako mladostnik tudi lahko s pozitivnim, jakim doživljanjem reagira na novo, v njem se probujajoče življenje. Ob enem dokaz, kako ničevno je očitati Cankarju, da slika same pesimistične(!) tipe. Naj doprinesemo še par podobnih zgledov!

Knjiga za lahkomišelnih ljudi (155—57). Renesansa mladostnika Milana. »Milanova duša je bila mirna in lahka, najmanjša skrb ni ležala na nji... Zaželelo se mu je, da bi zapel sredi ceste prešerno pesem(!), da bi pozdravil popolnoma neznanega človeka ter mu povedal nekaj veselega. Njegovo srce je bilo polno romantičnih pravljic, njegova glava je bila polna imenitnih idej, njegove roke so bile polne dotlej neznanne moči(!). Zdelo se mu je, da je bilo njegovo dotedanje življenje preveč mirno, leno in dolgočasno, nikamor ni vedel s svojo mladostjo, želje so se izpolnile predno jih je izgovoril« (156). »Na vrtu je bilo čudovito tiho« (157). Otrok ne opazi tišine, pravi Spranger. »Čutil se je srečnega in božji mir mu je sanjal v srcu. — V istem času je spoznal, da se pričinja novo življenje(!) in da leži vsa preteklost daleč za gorami...« (157). Tu je umetnik precizno povedal za kaj gre.

Ob zori (115—125). Tončka. »Samo nekaj novega je stopilo prednjo, nekaj čisto neznanega in čudnega(!)... V tistem trenutku je čutila Tončka, da bi se lahko spremenilo, da bi lahko prišla nekoč domu in bi bilo vse drugače« (122). Klasičen zgled za nastajanje renesanse.

Knjiga za lahkomiselnih ljudi. Iz predmestja. Anki je bilo hudo. »V spanju je jokala tisto noč... Ali v Ankji se je bilo nekaj zganilo, predramilo(!). Kakor da bi bila mlada tica prvič(!) zafrfotala s peruti, pogledala okrog sebe (pogled vase in zavest sebe!), še plašno in neodločno (še ni fiksnega »značaja«!), ter se napravljalna, da vzleti iz gnezda... Vzbudilo se je hrepenenje v nji Bog vedi po čem, po nečem svetlem, solnčnem(!), po rumeno pečenih tortah, pisanih bluzah in zlatih zapetnicah, da, zlatih zapetnicah z veselo cingljajočimi naveskicami« (52/3). Probuje se zavest sebe, potreba po lišpu in ničemrnost, obenem še reminiscence na otroško dobo. Značilno za to otroško ljubezen, da še ni izolirana in izdiferencirana in sama zase dovolj močna, da se temveč naslanja na zunanosti, zapetnice in celo pečene torte.

In gre kupovat. »Anka se je ozrla na nebo, ki je bilo dalo svetlobo, in se je zasmejala od radosti; prvič je bila ugledala solnce(!)« (55).

Za križem. Tudi v gospodu Edvardu se vzbuja renesansa. Zakasnjena je, ker je bila po okrožju in vzgoji zadržana, da se ni mogla razviti. A končno vendar prodre, zave se samega sebe in sedaj šele vidi sebe in svet okrog sebe. Star je že 17 let. »In spomnil se je v tistem hipu strahoma(!), da jo je že mnogokrat videl pred seboj v lahki obleki, z golimi rokami in našminkano in da tega nikoli prej ni opazil (ker ni bilo seksualnega interesa in še ne od erotike ločene(!) seksualnosti!). Z gnusom in bolečino(!) je občutil zakaj je šele v tem trenutku videl svojo mater z drugačnimi očmi« (70). »Pomislil je na svojo mladost in kakor bi jo ugledal prvič(!) (se zave sebe in reflektirujoče obrne v preteklost), se mu je zazdela vsa neizmerno žalostna in pusta(!). Šum brez veselja, luč brez gorkote, in vse, kar je bilo, vse potopljeno v umazanost in gnus« (74). Da gleda na tak način v preteklost, je posledica njegovega trenutnega notranjega stanja in obenem nanovo nastajajoče ljubezni, ki vrže še temnejšo senco na otroška leta.

Tipični mladostniki se nahajajo nadalje v Lepi Vidji in v Milanu in Mileni. V Lepi Vidji je Poljanec bolan študent, pozni mladostnik, ozir. mladostnik, ki še ni preživel svoje mladostniške dobe. Dioniz je mladostnik, 15 leten študent, poln hrepenjenja in žejen ljubezni. Podrobnosti ne morem navajati, naj si jih vsakdo sam poišče. Navajam samo motiv popotovanja in teženja za tujino. »Fant je videl rožo čudotvorno, v sanjah jo je videl daljnožarko, vzdramil se je in je šel na pot...« (83).

Milan in Milena. Le iz začetnih poglavij naj sledi nekaj markantnih mest. »Temni borovci so šumeli, zamolkla(!) je bila njih pesem, težka(!), hrepenjenja polna(!), kakor pesem jetnika, ki poje, da bi ne slišal svoje bolesti(!)« (1) »vzdihl poželjive(!), nenasičene(!) in nenasitne ljubezni« (1). »Tam je živel Milan, ko so bile še zastrte(!) njegove oči in še niso razločevale podob in glasov življenja... in je bil na svetu čisto sam(!). Zato so bile njegove misli nemirne, žalostne(!) polne strahu« (1/2). Ljudje so mu tuji, napram očetu je hladen. »Je vztrepetal kakor v groznici in je trepetal vso noč od strahu, od nepoznane bolesti in sladkosti« (4). Bere o ljubezni in ne more razumeti. »Povejte mi, ve lilije, pohotno dišeče... po poljubih koprneče, povejte mi, kaj je v mojem srcu(!), da je tako bolno(!)?... O daj mi smrt. Smrt, smrt, v smrti je izpolnjena ljubezen« (10). In tako naprej se vrši življenje mladostnikov, vse življenje tja do konca pubertetnih let, ozir. tako daleč, ko se Cankar ne upa dalje, ne upa orisati poti ven iz pubertetne dobe in označiti prehod v odrastlo življenje. Morda tudi namena ni imel seči preko mladostnosti.

(Dalje prihodnjič.)

ELIZA KUKOVČEVA:

NACIONALNA IN DRŽAVNA VZGOJA V OSNOVNI ŠOLI.

(Dalje.)

Vzgoja k spoštovanju je velevažna. Doslej še ni na višku, vsaj v podeželskih razmerah ne. — V Angliji se glasi vselej prva zdravica: »Naj živi naš kralj!« To velja ne le v krogu javne družabnosti, marveč tudi v tesnem okviru zasebne, domače veselice. Stoletja se je angleški narod boril za demokratsko ustavo svoje države in vendar kako iskreno spoštovanje izkazuje svojemu vladarju, svojim državnikom! V tem so Angleži zgled vsem narodom sveta in baš visokemu čislanju kraljevega dostojanstva se pripisuje nenadkriljena mogočnost angleške nacije.

Zgodovinski pouk vobče prištevamo k stvarnemu pouku. In vendar se po svojem bistvu in po svoji nalogi zelo razlikuje od tega. Zemljepis in prirodoznanstvo nudita otroku znanje, ki ga potrebuje za pravilno in smotreno uredbo vsakdanjega življenja, zgodovinski pouk pa služi vzgoji značaja in nacionalnega čuta.

E. Heywang stavi v svoji knjigi »Die Arbeitsschulidee in der ein-klassigen Volksschule« sledeči cilj: »Zgodovinski pouk naj pouči učence o medsebojnem razmerju poedinca in občestva. To je narod, država. Razloži naj, kako je nastalo občestvo, kaj mu dolguje posameznik in kaj pričakuje od njega.«

Vsi učni predmeti načeloma upoštevajo državljansko vzgojo, a zgodovinski pouk jo neguje kot stroko. Najbolje zgodovinski pouk primerimo verouku. Obema strokama je namen obraziti mišljensko smer gojencev. Znanje predstavlja v teh dveh strokah le snov in sredstvo za pobudo verskih, oziroma patriotskih čustev. Pri predavanju naj učitelj ubira duh in voljo učencev, kakor ubira glasbenik strune na glasbilu. Osvetljuje naj zgodovinske dogodke s svojim navdušenjem in sočutjem. Kakor pridigar naj uporablja prispodobe in parabole, slika naj podrobnosti, vpleta izreke zgodovinskih oseb. Zgodovinska povest bodi zasnovana po literarnem načinu v slogu novele. Seve je k temu treba temeljitih studij in pismene priprave.

Ako se je predavanje posrečilo, ponovijo otroci povest ne le v šoli na povelje, marveč še doma iz lastnega nagiba, po gonilni sili močnega zanimanja. (Resnično so minulo pomlad po zaslugi naših mladih »zgodovinarjev« pri nas v Stoprcah opravili delavci vinogradsko kop s pomenki o trinogu Tahiju, čigar grad Stattenberg še dandanes diči naša vinorodna Dravinska brda, dasi v razvalinah.)

Vtis predavanja poglobimo z razkazovanjem dotičnih historičnih slik ter s preprostimi ilustrativnimi risbami, ki naj jih deca posnema ali po

zmožnosti osnuje sama. Končno osvetlimo še podano snov s primernim pripovedovalnim čtivom, zlasti z memoriranjem narodnih pesmi in balad.

Iz priučene zgodovinske snovi odmišljamo 1. etične pojme, t. j. vzore pravičnosti, požrtvovalnosti, neustrašnosti ter sploh vzore moralnih značajev. 2. pojme političnih stremeljenj, t. j. enakopravnost, neodvisnost in politična samostojnost (avtonomija).

Glede izbire snovi ima prednost ona zgodovinska snov, ki naglašča razvoj socijalnih in gospodarskih razmer onega stanu, kojemu pripada učenec, v podeželskih šolah torej zgodovina kmetskega stanu. — To je prispevanje k skladom domoljubnih društev kakor sta Jugoslovenska Matica in Gosposvetski Zvon. To je zanimanje za domoljubne časopise in knjige. To je udeležba pri shodih, ki jih skličejo domoljubna udruženja.

Primer iz šolske prakse.

Kmetska vojna l. 1573.

1. Kako so Slovenci sprejeli podložnost. Ko so se naši pradedi priselili v Alpske dežele, so našli pokrajino malo obljudeno. Neovirani so se razširili od Drave do Donave. Zemlja je bila rodovitna, Slovenci večji kmetovalci. Pridelkov so imeli v izobilju. To so zapazili sosede, roparski Avari. Vsako jesen, ko so Slovenci že imeli pridelke spravljene, so Avari pripeljali svoje žene in otroke ter se vsilili Slovincem kot sovžitniki. Jemali so jim živino iz hlevov, žito iz shramb, vino iz kletí. Umaknili so se šele spomladi, ko so pri Slovencih zmanjkale živilske zaloge. Po njihovem odhodu so morali Slovenci kljub vsemu blagostanju stradati. To se je dogajalo leto za letom.

Vedoč, da pridejo vsako zimo Avari zajedanci, so Slovenci že jeseni skrili svoje živilske zaloge v gozdu. A mnogo blaga se je pri tem izpridilo. Tudi s skrivanjem živil niso odvrnili Avarov; nasprotno, le razdražili so jih. Avari so bili mnogo številnejši od Slovencev. Stikali so v vseh krajih za skritimi živili. Gorje pa Slovincem, ki so se poizkušali braniti. Avari so tedaj pobesneli ter ljuto posekali vsakogar, ki jim je prišel v roke. Z divjim krikom se je vrgel Avar na svojo žrtev ter ji sesal kri iz smrtne rane. Ko je krvolok utešil svojo žejo, je iztrgal mrliču srce iz prsi. Avar ni prizanesel niti ženam in otrokom.

Slovenci so zapustili jedva ustanovljene domove ter se Avarom umikali proti zapadu. Zaman, Krvoloki so jim sledili. A Slovincem so na zapadu zastavljali pot mogočni Franki. Docela obupani, so potožili Frankom: »Odkar je umrl kralj Samo, nam ni več živeti. Nimamo moža, ki bi bil sposoben užugati Avare!« Franki so jih tolažili, češ, naj se predajo v njihovo zaščito. Slovenci so pristali. Tedaj prijezdi l. 791. frankovski kralj Karol z veliko vojsko v Slovenijo ter izžene iz nje vse Avare, ki pobegnejo v široke Donavske planjave. Pozneje so se frankovski vojaki stalno nastanili v Sloveniji. Prvotno so bivali v šotorih in zaslinih zgradbah, neprestano pripravljani na boj z Avari, ki pa se niso več pojavili na slovenskem ozemlju. Slovenci so lahko v miru kmetovali. Iz hvaležnosti so zgradili svojim zaščitnikom gradove. V vsakem teh gradov se je nastanil vitez s številnimi vojaki (30—100). Dravinjska brda n. pr. je posedel vitez Blankenstein. Imel je 4 sinove. Zato so mu Slovenci zgradili 4 gradove: Zbelovo pri Poljčanah, Stattenberg pri Makolah, Majšperg in Rogatec. V vsakem teh gradov se je nastanil eden izmed Blankensteinovih sinov.

Ko se je bil vselil vitez v dozidani grad, je pozval Slovence k zborovanju na grajskem dvorišču. Zbranim množicam je izjavil vitez: »Zemlja, ki jo posedate, ni več

vaša, marveč moja. Kdor hoče še naprej na njej bivati in kmetovati, plačati mi bo moral desetino vseh pridelkov. Opravljati mi bo moral kmetijska dela, kop v vno-gradu, setev na njivah, košnjo, žetev itd. Komur pa ti pogoji niso všeč, naj se izseli. To pa mora storiti do novega leta; kajti po novem letu bom smatral prebivalce mojega ozemlja prav tako za svojo last kakor zemljo.»

Stiskani Slovenci so vzdihovali: »Sedaj uvidimo, da so nas speljali Franki iz dežja pod kap. Avari so nam jemali pridelke, Franki pa so nam vzeli kar zemljo.« Radi bi se bili izselili. Na izhodu, na ogrskih planjavah je bilo sicer še dovolj prostora, toda tam bi bili prišli zopet Avarom v oblast. Tega so se bali. Ostali so v svojih alpskih domovih. S tem so se odpovedali svobodi in samostojnosti ter sprejeli podložnost, tlačanstvo. (Primer samodoločbe.)

Vitezi so zagospodovali Slovincem, kmetom. Vrhovni gospod, vojvoda jim je bil vitez Babenberg, čigar grad je stal na Babni gori ob Donavi.

2. Kako so vitezi pokristjanili Slovence? Vitezi so bili zelo pobožni in vneti za krščanstvo. Zato so si prizadevali pokristjaniti svoje kmete. Prirejali pa so ta bogoljubni čin precej enostavno. Vitez je če mogoče sam potoval v Salzburg k nadškofo in prosil naj mu pošlje v grad duhovnika. Škof je ugodil prošnji. Prispel je duhovnik iz Salzburga, seve Nemeč. Vitez je velel svojim biričem, sklicati kmete h gradu. Tu jim je duhovnik razlagal o Kristusu in o sv. krstu, seve v nemškem jeziku, ki ga pa kmetje Slovinci niso umeli. Brez zanimanja so poslušali, drezali se s komolci in nasmihali. Grajski so tako vedenje gledali seve z veliko nevoljo, z zgražanjem. Kljub temu je duhovnik izvršil sv. krst. Vitez je bil boter vsem moškim, njegova soproga pa ženskam. Ko je krstitelj položil krščencem sol v usta, so isto pljuvali; ko jih je polil z vodo, je marsikateri vzrohnel, češ: »Ne boš me!« A biriči so ga užugali. Najbolj je slovanskim krščencem še ugajala lepa krstna srajca, ki jo je vsak prejel za dar in pa bogata pojedina, s katero sta jih pogostila visokorodni gospod boter in zlahna gospa botra. V svojih domovih in pri skupnem delu pa so novokrščenci zasmehovali svete obrede in se delali norca, kako glupo se duhovnik kreta pri službi božji, namreč pri sv. maši; kako krili z rokama, kako je in pije ter še druge krmi. Končna beseda po takem razmotrivanju je bila vselej: »Bes jo plentaj! Kako je glupa ta nemška gospoda.«

Vitez, videvši, da ni povoljnega uspeha, je menil, da je treba krst ponoviti. Vsako leto je pustil svoje kmete vedno na novo krstiti. Vendar se mu ni posrečilo, njihovega paganstva zatreti.

Koncem 9. stoletja so prišli iz Moravske slovanski duhovniki. Zopet so vitezi prirejali cerkvene shode. To pot je slovanski duhovnik govoril Slovincem v njih materinem jeziku. Takoj so razumeli. Uvideli so svojo zмотo glede svete vere. Trkali so se po čelih in dejali: »Ni gospoda glupa, marveč mi smo bili bedasti.«

Z največjo vneto so se poprijeli krščanskega bogoslužja ter se je velika pobožnost Slovincem ohranila do današnjega dne.

3. Kako so bili kmetje prodani. Koncem 15. stoletja je izumrl rod Blankensteinov. Zadnji vitez iz tega rodu je bival v gradu Stattenbergu pri Makolah. Njegovo graščino je podedoval avstrijski cesar Maksimilijan. Dasi je imel mnogo gradov po vsej Evropi, je zlasti v poletni dobi rad prišel v Stattenberg. Ustanovil je trg Makole ob Dravinji. Po smrti cesarja Maksimilijana so Habsburžani graščino Stattenberg prodali; kupil jo je ogrski baron Franc Tahi.

Zgodovina pripoveduje, da so graščaki ravnali krivično in sebično s svojimi podložniki. Toda baron Tahi je bil nad vse druge graščake lakomen in krivičen. Zaskrivil je nad svojimi podložniki, makolskimi kmeti, vse štiri vnebovpijoče grehe.

Baron Tahi je imel tudi na Hrvaškem dve graščini. To sta bili Susedgrad pri Zagrebu in Podsused pri Stubici Donji. Tja je pošiljal svoje štajerske kmete tlačanit, dasi k temu ni bil upravičen. A na ta način so se Štajerci-Slovinci seznanili s sotrpini

Hrvati. Medsebojno so si potožili svoje gorje. Sklenili so, pritožiti se zoper Tahija pri cesarju. Izvolili so iz svojih vrst poslance. Ti so potovali na Dunaj ter stopili pred cesarja. Prosili so ga, naj jih ščiti in užuga Tahija. Cesar jim ni verjel. Dejal je: »Lažete in pretiravate!« Užaljeni so se kmetski poslanci vrnili domov. Dejali so svojim volilcem: »Cesar nam noče pomagati. Pomagajmo si sami!«

4. Zarota. Odslej so hodili kmetski agitatorji po Sloveniji in po Hrvaškem. Govorili so ljudem: »Na nebu so vam dana znamenja, tri solnce, tri mavrice, čudni oblaki, ki se vojskujejo med seboj. To pomeni, da vas sam Bog poziva. Pojdite v boj za staro pravdo. Otrésite se gosposkega jarma!«

O priložnosti semnje in cerkvenih proščenj so se shajali kmetje, povabljeni od agitatorjev na zborovanje, ki se je vršilo v kaki samotni cerkvi podružnici, često tudi v podzemeljski jami alj kakem drugem skrivališču. Tu so se kmetje uporniki posvetovali in domenili: 1. Vsak, ki je našega mišljenja, naj nosi bršljanov list in kokotovo pero za klobukom. To je skrivno znamenje, po katerem se bomo spoznali somišljeniki. 2. Vsak naj vabi nove člane v našo udruženje (gmajno). 3. Vsak naj si pripravi orožje!

Vsaka pokrajina je imela svoje agitatorje in svoje skrito shajališče. Agitator za Dravinjsko dolino je bil Nikolaj Kopriva, nekdaš Tahov valpet, shajališče pa je bila jama »Balonjača«, nedaleč od grada Stattenberg.

Glavna skupščina upornikov iz Štajerske in Hrvaške se je vršila v adventu l. 1572. v Vidmu pri Krškem. (Gl. E. Ganglovo balado »Gubčeva sodba«.)

Tu najdemo ne le Tahove podložnike, marveč kmete iz vseh štajerskih in hrvaških graščin. Tu so izvolili svoje vrhovne poveljnike. To so bili: Ilija Gregorič, Matija Gubec, poleg njih še 11 kapetanov, izmed katerih so najbolj znani Mihael Gušetič, Ivan Pasanec, Ivan Mogaič. Tu je Matija Gubec, kot najboljši govornik razložil zbranim množicam namene, ki jih uporniki hočejo doseči.

Prisegam vam, bratje, da sveta je stvar,
ki zanjo se kmetje borimo;
tlačilcem prinašamo kazen in smrt,
da robstva se vsi oprostimo.
A kdor iz sebičnosti sebi le v prid
izrablja hotel bi zmago,
naj pomni, da sleherni takšen zločin
z življenjem bo plačal mi drago.

Nadalje so se domenili, da bo »krvavi ples«, t. i. boj pričel takoj po Novem letu 1573. Naj pridejo do tiste dobe uporniki s somišljeniki na Sotelsko polje, vsi po možnosti oboroženi.

Baron Tahl je tisti čas bival v Stattenbergu na Štajerskem. Zato so uporniki poverili Nikolaju Koprivi, da izzove Tahija na boj, ter so osnovali tudi bojni razplet.

(Konec prih.)

MIRO ŠIJANEC:

RIMSKI KLASIKI V PEDAGOGIKI.

II. M. F. Kvintilijan.

(Nadaljevanje.)

Kot učitelj govorništva je kazal Kvintilijan tako nadarjenost, učenost in pedagoško vrlino, da so ga hodili poslušat najslavnejši Rimljani. Med mnogoštevilnimi učenci sta bila najodličnejša Plinij mlajši

in — skoraj gotovo zgodovinpisec Tacit. O prvem ni dvomiti, ker to sam priznava; o Tacitu pa je verjetno, ker kaže v svojem prvem spisu, da se je bil poprijel onega sloga, ki ga je Kvintilijan priporočal, namreč Ciceronovega. Da bi dobil Ciceronov slog spet veljavo nasproti Senikinemu, je postopal Kvintilijan z vso strogostjo in pobijal v šoli pisavo zadnjega. Kako zelo je cesar Domicijan častil učitelja govornišva, je razvidno iz dejstva, da mu je izročil v vzgojo vnuke svoje sestre Domitile. Kvintilijan je bil prvi učitelj, ki je dobival plačo iz državne blagajne ter dobil naslov profesorja (*Professor Eloquentiae*).

V svojem rodbinskem življenju pa Kvintilijan ni bil srečen. Njegova soproga je zgodaj umrla, komaj 19 let stara, zapustivši mu dva dečka. Mlajši je bil jako nadarjen in ljubezniv deček, ki je očeta neizrečeno ljubil, — a je umrl komaj pet let star. Odslej je Kvintilijan stavil vse svoje nade na starejšega sina, ki je kazal veliko nadarjenost in zanimanje za vse vede, posebno pa za govornišvo. Pa tudi ta je kot desetleten podlegel dolgotrajni bolezni. Tako je ostal mož, oče in — učitelj sam, neizmerno žalujoč po prerano umrlih. Svojo tugo in nesrečo izraža z ginljivimi besedami v uvodu šeste knjige govorniškega pouka. Edina uteha mu je bila veda in pisateljstvo, ki se ga je posebno oprijel, ko je izstopil iz državne službe in nehal javno poučevati. Bil je to prvi slučaj upokojitve učitelja, kakor se je to pozneje redno vršilo. Ko je bil nastopil svoj počitek, je pričel sestavljati že omenjeno delo »*De causis corruptae eloquentiae*«. (O vzrokih pokvarjenega govornišva.)

Nekateri častilci in prijatelji so ga prosili, da bi v poučni knjigi sestavil vse, kar je tekom dvajset let o govorništvu predaval. Kvintilijan se je tej prošnji izprva ustavljaj, potem pa se je udal in svoje glavno delo »*Institutio oratoria*« (Govorniški pouk) spisaval dve leti. Še preden ga je bil dovršil, je postal vzgojitelj sinov sestre cesarja Domicijana, ki je bil dal umoriti očeta teh nečakov, Flavija Klementa. Po priporočitvi Flavija Klementa je baje Kvintilijan že prej bil dobil naslov konzula, kar je bilo v tej dobi izredno odlikovanje. Objavljen je bil Govorniški pouk menda l. 95. po Kr., gotovo pa pred smrtjo cesarja Domicijana.

Kvintilijanovo ime nosi pa tudi zbirka 19 večjih in 145 manjših deklamacij, t. j. govorniških vaj. Večje vaje po zagotavljanju raziskovalcev gotovo niso Kvintilijanove, pač pa kakega njegovega učenca. Manjše vaje smatrajo nekateri učenjaki za načrte, ki so jih sestavljali učenci po Kvintilijanovih predavanjih in navodilih. Bržkone so pa tudi manjše vaje izdelki poznejših retorjev.

Kvintilijan je brez dvoma doživel visoko starost; katerega leta da ga je smrt poklicala od trudapolnega pedagoškega delovanja, se ne da dognati, najbrž pa okoli leta 115. po Kr., koncem vladanja cesarja Hadrijana. (Fr. Brežnik.)

»Institutio oratoria«, ki ga je Kvintilijan posvetil učnemu prijatelju Marcelu Viktoriju, obsega 12 knjig. Zdi se, da je snov še za časa življenja prvega sina zbal z namenom, da bi poskrbel za njegovo nadaljno in popolno izobrazbo v slučaju, da bi on pred dokončano izobrazbo umrl. Vsebinsko in razpored »Govorniškega pouka« nam podaja klasik in pedagog v uvodu istega dela: »Prva knjiga«, tako piše, »bo vsebovala to, kar prednjači poklicu govornika. V drugi knjigi se bodo obravnavali prvi začetki pouka retorja ter bistvo retorike. Pet nadaljnjih knjig bo posvečeno iznajdljivosti (inventio), ker tej bo sledil in se pridružil razpored (razvrstitev, dispositio), štiri govorniškemu izražanju (elocutio), pri čemer se bo primerno upoštevalo učenje na pamet (memoria) in predavanje (izgovorjava, pronunciatio). K temu še pride knjiga, po kateri vzgajamo govornika, in v kateri se seznanjamo z vedenjem govornikovim, nadalje z načeli, po katerih naj sprejema pravde, kako naj te proučava in vodi, kateri način govorništva naj izvoli, kedaj naj neha s pravdanjem in se bavi z nadaljnimi študiji.

(Dalje prih.)

IZ ŠOLSKEGA DELA.

Iz popotne torbe.

Nahrbtnik na ramo, velik dežnik v roko in hajd, nadzorniče, na pot od vasi do vasi, od šole do šole!

S težkim srcem sem šel prvič na pot v novi službi. Premišljeval sem in napravil obračun: Tovariši me imajo po večini radi in so me upoštevali dolga leta kot društvenega voditelja; vendar nima nikdo rad, da ga drugi pri delu posluša in opazuje, zato bom skoraj povsod nedobrodošli gost, pravi »nadležni starešina« v slovenskem pomenu besede. Ako pa kdo trdi, da ni potrebno nadzorovanje šol, se moti. Čim dalj časa hodim okrog, tembolj se prepričam, da je tak obisk šoli prav potreben, nekaterim v plačilo, drugim v spodbudo, nekaterim tudi prepotreben točen pregled njihovega dela.

»Luksus« v šoli: Že od daleč zagledam šolo v vasi, saj je razen župnišča največje poslopje. Vesel pa tega pogleda navadno nisem. Že od daleč zapazim pobite šipe; bliže ko pridem, več jih naštejem. Plot okoli vrta je razdrapan; boljše nič kot taka podrtija; zidovje odrto, dvorišče nesnažno in vse še vedno kaže o minulem vojnem času. Vojska je bila sicer daleč od nas, posledice so se pa kazale povsod še dolga leta po vojni. Šolske sobe so zakajene in umazane, peči v najslabšem stanju. Vse kaže »luksus«, ki pa mu mi pravimo revščina ali nemarnost. Tisti, ki je pisal pred kratkim o luksusu v onovnih šolah, naj gre in pogleda našo

neizmerno revščino; saj se dobe še dandanes s slamo krite šole in mesto stranišča lesena utica za oglom itd. Res se je zadnji dve leti nekoliko izboljšalo, marsikateri upravitelj si je uredil šolo v lep, prijazen dom za mladino in zase, o luksusu pa še dolgo ne more biti govora.

Šolska poslopja so le tam primerna, kjer je šolska oblast krepko vzela vajeti v roko, kjer je bil srezki poglavar neizprosni v dobrem in je občine prisilil k stavbi. Le redko je imela občina sama inteligentnega, zaslužnega moža, ki je iz lastnega nagiba deloval v korist šole. Kjer se prepušča neukemu ljudstvu v razsodbo in odločitev, ne bo nastalo nikoli kaj prida. Vaški politiki se boje, kaj bodo rekli ljudje; boje se, da ne bodo prihodnjič voljeni v občinski odbor. Celi srez nima niti ene lepe šole — nasprotno ima ves sosedni srez primerna šolska poslopja. Ta dejstva so dokaz moje gorenje trditve in nauk za bodoče delo. Priznam pa, da je danes izvršitev šolske stavbe radi podraženja delavcev, stavbnega materiala in visoke obrestne mere posojil mnogo težavnejša, nego pred vojno. Zato bo priporočljivo, da se sestavijo srezki šolski odbori, ki bodo zbirali šolske prispevke. Posamična občina stavbe ne zmore, ves srez lahko vsaj vsako drugo ali tretje leto dovrši novo poslopje.

Še slabše ko s šolskimi sobami, je z učiteljskim stanovanjem. Za upravitelja je oskrbljeno navadno prav revno, za ostalo učiteljstvo skoraj nikjer. Šole po večini nimajo pisarne, pogosto niti dovolj stranišč. Ako si posamezni občani lahko postavijo hišo, bi pač vsa občina zmogla pošteno stanovanje za učiteljstvo. To zahtevo bo treba unesti v novi šolski zakon in jo potem brezobzirno izvesti.

Zapuščena šola. Počitnice so! Dijaki, profesorji in učitelji hite na oddih domov, ali kamor že morejo. Uboga šola stoji ponekod popolnoma zapuščena in zaprta ves čas počitnic. Treba bi bilo izvršiti najnujnejša popravila, če ne pod vodstvom, vsaj pod nadzorstvom učitelja. A njega ni! Odšel je, niti ni povedal naslova. Delo pa čaka. Ko se upravitelj vrne, šele naroča tiskovine, vrše se popravila — šolsko delo, ki je podrugod že v polnem teku — stoji. Uboga zapuščena šola! Nikdo ne mara kratiti pravice do počitnic, a šola ne sme biti popolnoma zapuščena. Kjer jih je več na šoli, naj se menjavajo v uradovanju.

Tudi med letom je šola neredko zapuščena. V soboto popoldne po pouku učitelji odhajajo in se vračajo nazaj v ponedeljek, časih še z malo zamudo. So tudi slučajji, ko del učiteljstva vsak dan odide v sosedne kraje in se dnevno več km daleč vrača zopet na delo. Šoli to ni v korist. Zlasti nežni spol rad potuje; mi pa govorimo o stiku šole z domom, o delu med narodom i. pod. Kdor se zaveda te učiteljeve dolžnosti, naj ve predvsem, da mora z narodom živeti, živeti med njim ter z njim misliti in čustvovati. Učitelj, ki ostane ljudstvu tujec, ne ve, kaj se hoče z narodnim učiteljem. —

Šolski vrt. Vse naše osnovne šole obiskujejo po veliki večini le kmetijski otroci, zato se mora tudi pouk v teh šolah prikrojiti kmetijskim potrebam in koristim. Prvi pogoj, da pride kmetijski pouk, zlasti sadjarstvo in vrtnarstvo lahko bolj do veljave, je velik šolski vrt (najmanj 1 oral zemlje). Zato je dolžnost krajnih šol. svetov, da oskrbe potrebno zemljišče za šol. vrt, oziroma za razširjenje premajhnega vrta. Čim večji bo vrt, tem večja bo korist všolanih občin.

Kdor govori o uspehih na malem vrtiču, ki bi ga skoraj pokrnil z žepnim robcem, nima pojma o pravem delu na šol. vrtu. Vrt mora obsegati vsaj matičnjak, drevesnico in gredice za zelenjavo in cvetice.

Matičnjak, t. j. odraslo sadno drevje, zlasti jabolane in hruške, po možnosti še črešnje, slive in drugo sadno drevje, da ima šola in prebivalstvo cepiče najboljšega sadja vedno na razpolago. —

Najvažnejši del vrta je drevesnica z najmanj 100—200 cepljenci letno. Otroci naj imajo posebej gredico za vežbanje v cepljenju. Gredice za zelenjavo upravitelj še najrajši obdeluje, ker nosi »pojedične« koristi in tudi cvetic navadno ne manjka na šolskem vrtu. — Manj važen se mi zdi poizkusen vinograd. Bolj ko vinogradstvo, naj šola podpira protialkoholno gibanje. V vinorodnih krajih ima sicer pomen pouk o vinogradstvu, praktični poizkusi so izvedljivi le tam, kjer nima vrt prenizke lege in trsje ni izpostavljeno pozebi. — Sploh je večje važnosti sadjarstvo, ker daje razen zdrave pijače tudi živež. Dohodki sadjarstva se bodo izboljšali, ko se bo malo več skrbelo za sadno drevje.

Komaj 10% šol ima primerne vrtove. Nekoč je bilo boljše, a so marsikje kraj. šol. sveti, oziroma občine zemljišča prodale kar na tihem brez nadzorstva. Brez dovoljenja šolske oblasti je vsaka taka prodaja neveljavna.

Velik vrt prinaša učitelju mnogo dela, zato ni vsakemu dobrodošel — pravemu učitelju pa najvažnejši delokrog v korist prebivalstva, a tudi v korist šole.

Pri delu. V šoli se dela marljivo, dobro in uspešno. Stopim v šolo. Kolikor je v takem posloju možno, se gleda na snažnost in red. So tudi še krajni šol. sveti, ki smatrajo dnevno pometanje za luksus, a ne prodrejo s svojimi nazori. Napisi na vratih mi kažejo pisarno, razrede in razrednike. Iz šole glasno odmeva i, u, in druge značnosti in kaže, da je zdavnaj minul čas, ko so si učitelji sicer v poedinih redkih slučajih med poukom na hodniku pravili dovtipe ali tiščali glave skupaj v konferenčni sobi, otroci so pa pisali ali divjali. Pred tablo je stal »paznik« in zapisoval nemirneže, ki so potem prejeli po vrsti plačilo v obliki leskovke in drugih dobrot iz klofutnega zakonodajstva. Še v odmoru morajo biti otroci nadzorovani po učitelju, saj je razrednik odgovoren za izročene mu učence.

Le enkrat sem prišel v razred in sta oba oddelka pisala, razrednica je sedela pri mizi in se bavila najbrž z drugim poslom. Ako ni te brezdelnosti povzročila slučajna slabost ali obolelost, je zagrešila veliko napako v svoji službi.

Sposobnosti ne manjka našemu učiteljstvu, so nekateri, zlasti mlajši, v šolskem delu bolj neokretni, to se bo tekom let popravilo. Najde se včasih premehanično šolsko delo. V šoli sicer pridno računijo, čitajo, pišejo; poučuje se premalo po metodiških načelih in pravilih. Način pouka izkaže učitelja mojstra — mehanično delo bi lahko opravljal tudi neučitelj.

Ne manjka dela in skrbnosti za šolo, če tudi se najde tu in tam komodnost. Medsebojne hospitacije, složno skupno delo na zavodu, spodbude potom predavanj pri konferencah in učiteljskih zborovanjih in potom nadzorovanja vplivajo zelo ugodno na te nedostatke.

Češče pa manjka požrtvovalnosti za šolo. Nekateri delajo toliko, da se jim nič ne more, kakor se sami izražajo, drugi delajo vestno in skrbno po predpisih, navdušenih, požrtvovalnih delavcev, ki žive samo za šolo, je manj. Le požrtvovalno delo prinaša uspehe.

S e n e k a j p r i p o m b o p o u k u. Ni moj namen pisati pedagoške razprave, le nekaj opomb o šoli in šolskem delu.

Kjer je učitelj pevovodja, čujemo v šoli krasno petje, kjer je učiljica slikarica, so odlični uspehi v risanju, itd. Kar kdo zna, to lahko proda, česar pa nima, dati ne more. To je nepobitno in zelo važno tudi radi vzgoje. Ako učitelj sam ne ljubi svoje lepe, troedine, nerazdeljene domovine, tudi otroke ne bo mogel učiti ljubezni in ne spada v osnovno šolo. Državno in narodno edinstvo ni strankarska politika, to je državna in narodna potreba in učiteljevo najvažnejše delo. Najbolj podpira učiteljevo delo v tem oziru zemljepis in zgodovina, ako se predmeta ne poučujeta suhoparno: meje, reke, gore, mesta, vojske, letnice itd. Zemljepis oživi potopisni pouk s skicami na šol. tabli in v zvezkih otrok. Vse naj rišejo: šol. sobo, šolo in vrt, kraj, občino, srez, Slovenijo, našo kraljevino, potek Savinje, Save itd. Velike skice na risarskem ali ovojnem papirju naj vise v šolskih sobah in na hodnikih poleg velikih stenskih zemljevidov. Vse kar govorim o naši domovini in o Slovanih, naj bo tako povedano, da se otroci z veseljem prištevajo k Slovanom, zlasti velja to za našo jugoslovansko domovino.

S r b o h r v a š č i n a je bila nekaj časa pastorka — ne iz mržnje — kljub ljubavi do nje — ni šlo dobro. Jezika večina učiteljstva ne obvlada in se vsi ne potrudijo resno ga naučiti, poučevalo se je po »Prvi srbohrvatski čitanki« po zastarelem načinu prevajanja (prestavljanja), zato so bili uspehi malenkostni. Na osnovi predavanj pri učiteljskem društvu in raznih razprav smo krenili na pravo pot ter poučujemo danes srbohrvaščino na podlagi nazornega uka in govornih vaj in je čitanka le

navržek. Lože bi delali, ko bi imeli učno knjigo spisano po modernih načelih živega jezika.

Tudi uspehi v računstvu niso povsod prvovrstni. Jaz pripisujem krivdo vsaj deloma načinu pouka. Vadi se marljivo, a nekoliko premehanično, premalo pride v poštev razlaga in pouk od stopnje do stopnje. Računanje s prevelikimi števili ni praktično; mnogo nalog tudi v računih ni primernih, ker niso vzete iz življenja. Čemu bi v šoli govorili 5 Din $\frac{2}{100}$ Din, saj poznamo le Din in pare, čemu bi računil na ure, desetinke ur itd., saj se to ne rabi v življenju.

Kjer se čitanje poučuje premehanično s pomanjkljivo stvarno in besedno razlago, trpi splošna izobrazba otrok. Pri obravnavi berila učitelj najlože pokaže svojo spretnost in sposobnost. Ne vsiljujem formalnih stopenj, neko razdelitev, nek načrt si pa učitelj mora napraviti.

Za realije pogosto ni učil, včasih je pomanjkljiva priprava na pouk, najčešče pa je pouk premalo temeljit, zlasti v nazornem nauku. Nič ne škoduje dobremu uspehu bolj nego površnost. Poslušal sem v I. razredu, 1. šol. letu pouk o vozu. Kot učilo je služil mali model, podoba Jansky in še ena slika. Otroci so odgovarjali odlično, vedeli so za vsak posamičen del voza strokovni izraz. Zakaj? Ker je razrednica na osnovi učne slike z vprašanji in odgovori bila na to snov popolnoma pripravljena. Naslednji dan sem poslušal na sosedni šoli pouk o vozu brez učil, otroci niso vedeli o vozu drugega povedati kakor, da ima 4 kolesa, lestvice in oje. To so ponavljali in gonili 4 kolesa, lestvice in oje, da je bilo vsem mučno. Zakaj? Učiteljica je šla v šolo nepripravljena in sama ni vedela o vozu ničesar. Prepričal sem se opetovano, kadar pri pouku ne gre vse v redu, je največ kriva nezadostna pismena priprava.

Prostemu spisju se ponekod ne posveti dovolj pažnje. Nekoč stopim v razred, otroci 2. oddelka (2. in 3. šol. leta) so ravno prepisovali s šol. table spisno nalogo. Res so bili zvezki vzorno snažni, skoraj vse naloge odlične — vrednost njih je bila pa nezadostna, saj so samo prepisovali. Otroci se ne bodo naučili samostojnega dela. Ravnotako ni primerno, ako se da naloga brez priprave, t. j. obravnave ali navodila. Kakor v vsakem predmetu, se dajo doseči tudi v spisju lepi uspehi, ako se to sistematično vadi od 2. šol. leta naprej.

Kaj bodo naši kmetjski otroci največkrat pisali v življenju. Pisma, razglednice, dopisnice in druge poštno tiskovine, za to delo jih moramo usposobiti, saj poučujemo za življenje. Pišite v šoli mnogo pisem! Še oblika naj bo taka, kakršna se rabi v življenju: rob, datum, podpis. Pisma spisujemo na pisemski, listine (pobotnico, izpričevalo itd.) na pisarniški papir.

Petje smatrajo nekateri za manj važen, stranski predmet. Zame je izredne važnosti. Povsod naj pojo ljudje, pri delu in doma, na paši, na potu, v cerkvi, na kolinah in gostijah —, zato jih mora naučiti šola takih

pesmi, katere radi pojo izven šole, posebno narodne in domoljubne. Lahko se nauče tudi sekiric.

Risanje se goji večkrat brez pravega načrta, danes rišejo hišo, jutri cvet ali list itd. Vsaka risba je lahko zase dobra vaja, ni pa sistematičen pouk, ki je za dobre uspehe neobhodno potreben. Imamo predpisane učne načrte (Končnik XII. in XIII. zvezek) odlično delo, ki dovoljuje najmodernejše poti. V življenju rišemo skoraj vse z ravnilom in šestilom, zato je to risanje velike važnosti in se ne sme prezreti.

O koncentraciji pouka so mladi tovariši(ce) malo poučeni, ali pa premalo izvežbani. Važna je koncentracija za splošno izobrazbo otrok in je ta zadeva potrebna temeljite razprave pri domačih učiteljskih konferencah, ali še bolje pri učiteljskih društvih.

Omenil sem že vmes, da poučujemo za življenje, pouk mora biti praktičen. Upoštevajmo krajevne razmere in potrebe prebivalstva! Ko izbiraš učno snov, ko daješ naloge, vprašaj se, ali ima to kakšno vrednost ali vsaj interes prebivalstva.

Knjige. Po prevratu smo dobili dobre in prav uporabne petdelne čitanke. Ker ni bilo tedaj drugih, so se uvedle prve štiri tudi na nižje organizovanih šolah, kjer se le težko uporabljajo, najvažnejša snov iz pete čitanke ostane otrokom neznana. Za eno, dvo- in trirazrednice rabimo trodelne čitanke.

Mnoge šole nimajo računic, ne jezikovnih vadnic. Računic ne rabimo sicer vsako uro, ne predelamo vsako vajo, popolnoma jih pa brez škode ne moremo pogrešati; isto velja za jezikovne vadnice. Na večrazrednicah bi nam še dobro služila pomožna knjiga iz realij, ki bi obsegala neki minimum znanosti za osnovno šolo. Kdor potrebuje več, lahko doda sam. Knjigo iz realij priporočam šele sedaj, ko sem opazil, da ponekod cele ure narekujejo snov, otroci se pa doma na pamet nauče. Že v drugem šolskem letu se porablja ta način pouka, proti kateremu pa imam resne pomisleke. Marsikaj je treba zabeležiti med poukom, samo narekovanje pa ni pouk; deloma je potrata časa, za učitelja komodno, za otroke duhomorno.

Učila. Vsaka šola neobhodno potrebuje zbirko učil. Kjer ni dovolj učil, je krivo največ učiteljstvo. Vsako leto je v proračunu določena svota, ki se naj brezpogojno porabi v ta namen. Sklepanje v sejah kraj. šol. sveta, ali je n. pr. zemljevid naše kraljevine potreben ali ne, je popolnoma neumestno. Kraj. šol. svet vzame v proračun svoto, ki je določena z odlokom prosvetnega oddelka št. 3014 z dne 1. 3. 1924, naroča pa upravitelj po sklepu domače učit. konference.

(Dalje prih.)

R A Z G L E D.

A. SLOVSTVO.

William F. Russel — Жив. М. Радосављевић: **Школе и школовање у Сједињеним Државама.** Издање Књижарнице Рајковића и Туковића. Београд, 1925. — 96 стр.

Zakaj je izšla ta knjiga tudi v srbskem prevodu, nam pove g. prevajalec, ko pravi: »Dani narodnog života, njegove budućnosti i opstanka u opštim socijalnim prilikama nastalim iza svetskog rata, — zahtevaju nove uslove, organizaciju ili bar modifikovanje našeg dosadanjeg sistema u školovanju, koji je postojao, a i danas postoji« in »da li je (ameriški) sistem školovanja i organizacije, bar danas Evropi potreban i u koliko?« — Tedaj: v upoznanje tujega in v primeno doma. V ta namen pa si menda ni bilo lahko izbrati boljšega dela mimo tega Russelovega. Izčrpna, dasi v vseh poglavjih kratka, nam kaže ameriško šolstvo, ki si »je stavila u zadatak stvoriti znanje, ranije privilegisana stvar ograničenom broju, znanje kao opšte dostojanstvo i pravo, potpuno uverena: da visoki kulturni nivo naroda ujemčava veliku meru životnih radosti a daje veliku mogućnost za samoobrazovanje i usavršavanje« (str. 7.).

V štirinajstih poglavjih nam kaže pisatelj razvoj ameriške zgodovine, uprave ter življenja, čigar nujna posledica je šolstvo, kakršno je, in njegov razvoj. Prvotni sistem šolstva, prenešen z Angleškega, je razbila »delavska revolucija« v prvi polovici 19. stol. ter postavila mesto privilegirane in fevdalne šole občo, državno, narodno šolo, ki se je poslej razvijala v istem koraku, kakor se je razvijalo življenje in kakor so to terjale potrebe; da pa je to bilo mogoče, je vzela vzdrževanje šolstva v svoje roke javnost. — Po tem zgodovinskem pregledu dobimo vpogled v osnovno, srednje in višje šolstvo v preteklem stoletju, pa v napore, ki so se prevzemali v svrhu, da se izravnajo razlike med različnimi šolskimi organizacijami ter se odpravijo nedostatki, ki niso bili v duhu časa. Kot najpreprostejše sredstvo problema organiza-

cije šolskega pouka se javlja povečanje učnega načrta v predmetih, ki so potrebni narodnemu življenju. To sredstvo je dovedlo do diferenciacije že v osnovni šoli, ki se, odgovarjajoče potrebam in darovitosti mladine in odraslih, nadaljuje v srednjem in visokem šolstvu; specializacija šolstva olakšava izbiro poklica, nivelira neenakost v gostoti šolstva in popravlja razliko pri šolski mladini, nastajajoči spričo prirodnih individualnih nedostatkov. Jasno je, da ta šolska organizacija ustvarja povsem drugačen način življenja za mladino, kakor je to pri nas: svoboda v disciplini, široko izrabljanje individualnosti, dobivanje tehnične izobrazbe, smisel za uporabo bibliotek in muzejev — so najznačilnejše poteze življenja ameriške šolske mladine. —

V kratkih, skoro suhih, a zanimivih obrisih nam kaže knjiga ta sistem, ki ga, kakor se zdj sodeč po naporih novodobnega šolstva pri nas, šele iščemo. Da li ga najdemo? Da li je — da govorimo z navedenimi besedami g. prevajalca — »danes Evropi potreben in v koliko?« Potreben — da; a če vprašamo: da li dosegljiv — moramo vsaj zase žalibog zanikati; kajti: 1. nam nedostajajo pogoji obče demokracije, ki so osnova takemu šolstvu; 2. pa nam baš zato nedostaja tudi smisel za potrebnost takega šolstva.

Ker pa smo mnenja, da moremo tudi pri nas dospeti do takega spoznanja, in to le evoliucijsko potom narodne vzgoje in dela narodnih vzgojiteljev, moremo tem v poučilo priporočiti gorenjo knjigo, ki je prevedena v glatkem jeziku. **Flerè.**

Molière: **Scapinove zvijače.** Komedija v treh dejanjih. Prevel Njko Kuret. — Ljud. odra VIII. zv. — Zal. Jugoslov. knjigarna v Ljubljani. 1926.

Veseloigra svetovnega slovesa, ki je s tem izšla v slovenskem prevodu, bo zelo dobrodošla našim podeželskim ljudskim odrom, zato opozarjamo na njo učitelje; voditelje takih odrov.

B. ČASOPISNI VPOGLED.

Važnejši članki v »Neue Bahnen« 1. 1926.:

»Das Idealbild des Pädagogen.« (Štv. 1.) Nemci streme za tem, da si vzgoje pedagoge, kj naj družijo v sebi vse vrline praktičnih učiteljev in skrbnih vzgojiteljev. V to svrhu je razposlal »Osrednji zavod za vzgojo in pouk« na vse zavode »Psihološko vprašalno polo, v svrhu ugotovitve onih lastnosti, ki so potrebne za učiteljski stan«. Ta pola, ki jo je sestavil okrožni svetnik Hylla, vsebuje nad 100 glavnih, pa še več podrejenih vprašanj. Zahteva pa se od dobrega pedagoga, da ima pregled o smislu, smotru, vsebini in obliki vzgoje; poznati mora dušo otrokovo in jo relativno voditi; snov pouka temeljito obvladati in pouk smiselno ustvarjati. Biti mora vzor mladini in dober propagator vzgojne ideje. Idealnega pedagoga hočejo izkristalizirati iz raznih tipov; približuje pa se temu idealu najboljše visokošolska izobrazba osnovno šolskih učiteljev. —

Karsen u. Kruschwitz: »Zum Problem der freien geistigen Arbeit.« (Štev. 1.) Pod gorenjim naslovom kritikujeta pisca Gandigovo metodo »svobodnega duševnega dela« kakor ga je Gandig praktično izvajal pri učenkah svojega zavoda. Dr. Karsen je obiskal ta zavod in je kot gost prisostvoval pouku. Postopanje pri pouku potem kritikuje in prihaja do zaključka, da način tega pouka ni vodil do proste samodelavnosti in so bila vprašanja, ki so jih učenke stavljale, formalno-logična zveza brez vsakega prostega duševnega sodelovanja učenk. Po tej metodi da se razvijejo sicer misleče osebnosti, ki jim bo pa notranje doživljanje vedno tuje. — Drugi kritik pa si je izbral za svoja kritična opazovanja dve najboljši spisovni vaji najvišjega razreda Gandigove šole. Temi se glasita: »Novi vladar« in »Osnovni pojmi politike«. Obe vaji sta sestav več vprašanj, na podlagi katerih naj bi se vaji izgotovili. Dr. Kruschwitz zatrjuje, da je Gandig že z nastavo obeh tem nasprotoval svojim lastnim principom in da je s tem dokazano, kako je teoretični princip o prostem duševnem delu učencev v praksi težko izved-

ljiv, ker je potreben za vsako (notranjo) duševno delovanje zunanji povod. Vendar pa zatrjujeta oba kritika, da je velika za-sluga Gaudigova, da otrok tudi aktivno sodeluje pri pouku in mu nj treba samo pasivno sprejemati od učitelja podavane snovi.

»Lehrplanfragen.« (Štev. 2.) Glede učnih načrtov vladajo v Nemčiji različna naziranja: Nekateri o učnem načrtu sploh ničesar ne marajo slišati in trdijo, da učni načrt povzroča šablonsko delo in omejuje prosto delovanje učiteljevo. Drugi sicer niso nasprotniki učnih načrtov, so pa mnenja, da je izgotovitev istih sedaj še preuranjena, ker bi znalo to škodovati novim vzgojnim načelom, ki so še v razvojnem stanju. V tretjo skupino — in teh bo najbrž večina — pa spadajo oni, ki žele izgotovitev novih učnih načrtov. — Želje glede sestave učnih načrtov so pa zopet različne: Prvi žele idealne načrte, ki naj bi odgovarjali vsem modernim zahtevam. Drugi bi imeli radi prehodni učni načrt, ki bi se nanašal na obstoječe stanje. So taki, ki bi imeli nekaj okvirni učni načrt, ki bi odgovarjal krajevnim okoliščinam. Pa tudi o tem so mnenja različna ali naj vsebuje načrt poleg snovi tudi metodiška navodila. Dobijo pa se tudi taki, ki bi radi imeli poročevalni načrt, t. j., da bi poročali izkušeni možje, kako so delali pod različni pogoji. — Iz vseh teh naštetih okoliščin je razvidno, da noben učni načrt ne ustreza vsem zahtevam. Nemci imajo izdelane sledeče načrte: Ölsnitzer Lehrplan za celokupni pouk; Lehrplan von Grunewald; M. Brethfeld: Von Schularbeit und Lehrplan; Dr. Seyfert: Deutschlehrplan; Berliner- und Wiener-Lehrplan.

»Häusliche Erziehung.« (Štev. 3.) »Nemška družba za domačo vzgojo«, si je naredila nalogo, podpirati starše pri domači vzgoji. V to svrhu izdaja pedagog. spise in prireja po najrazličnejših krajih pedagog. tečaje za starše. V Leipzigu pa predava redno vsak prvi petek v mesecu profesor od 8.—10. ure (20.—22.). Poleg tega izhaja letno v 6 zvezkih list: Eltern und Kind (starši in otrok). Vsebina teh zvezkov je posebno važna, ker vsebuje vzgojna iz-

kustva, ki jih zbirajo že več let v družinskih krogih. — V nekaterih mestih so ustanovili že posvetovalnice za starše. —

»Eine dringend notwendige Reform des Zeichenunterrichtes«. (Štev. 3.) Najvažnejša naloga risarskega pouka je, da skuša učitelj v učencu zbuditi veselje do slikanja. Če otrok nekaj nariše, hoče pri tem vedno nekaj pripovedovati. Na slikah pa, ki jih otrok opazuje, ga v prvi vrsti zanimajo dejanja, za oblike ne kaže posebnega zanimanja. To dejstvo opazimo tudi pri risanju ilustracij, kjer so oblike mnogokrat prave spakedranke. Otroku je treba zato pomagati, da spozna pot, ki vodi do pravilnega umevanja. Prva stopnja na tej poti je risanje po fantaziji. Kakor pa ne more pripovedovati dobro, komur nedostaja besedni zaklad, tako ne more slikati ali risati, komur nedostajajo risarski izrazi; otrok pa more razpolagati le z zelo omejenim številom posameznih risarskih tipov. Zato mora učitelj bogateti učenčev risarski zaklad s tem, da mu kaže, kako se z lahkoto rišejo živali, osebe, orodje in pod., kako še v nekoliko potezah ilustrirajo posamezni prizori itd. Treba pa je, da učitelj to sam dobro zna, kar žalibog često ni; zato išče učitelj pripomočkov in hvaležen je za vsako spodbudo. Učitelju je treba dati v roko »Orbis pictus«, v katerem lahko opazuje najnavadnejše oblike posameznih predmetov. To knjigo pa naj izdelajo le pravi umetniki, ki imajo dar, da lahko prikazujejo bistvo in lepoto v jasnih potezah. V njej naj bi bilo poleg posameznih predmetov tudi ponazorjeno risanje skupin, tihožitja, pokrajine in prizori. Vse to najde učitelj, ako hoče opazovati in zbirati razne slike po ilustriranih časnikih, leposlovnih listih, umetniških revijah, razglednicah. Vsi veliki umetniki so kopirali, zato naj se tudi učitelj vadi v tem, da bo zmožen poučevati otroke. — Od učenca ni mogoče zahtevati, da bo predmete, ki jih vidi v naravi, mogel sam pravilno risati. Na to ga je treba navajati s tem, da mu pokaže učitelj skico, napravljeno po pravilnem opazovanju. Pot k naravi vodi po poti umetnosti. (Konec prih.)

C. TO IN ONO.

Gustav Šilih:

Pedagoški tečaj v Ženevi.

(Od 1. do 15. avg. 1926.)

Z devizo: »Discat a puero magister!« je pričel institut J. J. Rousseau, visoka šola za vzgojne znanosti (École des sciences de l'éducation, Genève, 4, rue Charles-Bonnet) v Ženevi, svoje delo. To je bilo l. 1912., ko je ves pedagoški svet praznoval 200-letnico rojstva velikega Ženevčana, J. J. Rousseauja, čigar znameniti stavek jasno kaže smer moderni pedagogiki: »Commencez donc par m'expliquer vos études, car assurément, vous ne les connaissez point.« Otrok — središče pedagoškega študija, mladinoslovje najvažnejša pedagoška disciplina: oboje tvori bistvo delovanja te izredne pedagoške šole, ki ji morda ni para na svetu. Mednarodno obeležje zavoda je privabljal od leta do leta več slušateljev, obenem pa se je jačil njegov vpliv in se je širilo območje njegovega udejstvovanja. Ni trajalo dolgo, da je postal institut priznано mednarodno pedagoško središče. Trije možje so si pridobili trajne zasluge za lepi procvit šole: Claparède, Bovet, Ferrière. Njih imena so pedagoškemu svetu znana, tako da mi ni treba natančneje govoriti o njih delih. Le malo sotrudnikov so imeli, toda vsi so pokazali toliko energije, iniciativnosti in organizacijskih zmožnosti, da so pustili stare priznane pedagoške institucije daleč za seboj, čeprav so razpolagale z mnogo večjim aparatom in izdatnejšimi gnotnimi sredstvi. Neprestan napredek je bil smoter ženevskih pedagogov.

Ko je ravnatelj zavoda, vseuč. prof. dr. P. Bovet, l. 1917. ob petletnici institutovega obstoja poročal o uspehih, je mogel z veseljem ugotoviti, da so zelo veliki, toda že takrat je povdarjal, da je treba pritegniti s počitniškimi tečaji še večje število šolnikov k skupni borbi za novo šolo. Ta načrt pa je bilo možno izvesti šele po končani vojni. Leto za letom se zbere v počitnicah lepo število vzgojiteljev, ki žele od zavoda informacij in pobude. Tako je tudi letošnji tečaj privabil v Ženevo nad 60 udeležencev, pripadnikov 22 različnih držav iz vseh delov sveta, z najrazličnejšimi vrstami in stopnjami pedagoškega zvanja: inšpektorji, docentje, profesorji, učitelji in dijaki. Pestra mednarodna mešanica je vrvela po zavodovih predavalnicah, vse pa je priglasila v Ženevo želja, da najdejo tukaj novih direktiv za svoje vzgojno delo, da navežejo stike z institutom in s posameznimi udeleženci, zakaj med njimi je bilo mnogo priznanih pedagoških delavcev.

Jasno je, da je organizacija takega mednarodnega pedagoškega tečaja izredno težavna stvar, zakaj v razmeroma kratkem času je treba zadovoljiti vse udeležence: nuditi se ne sme niti preveč niti premalo. Tečaj mora podati pregled sodobnega pedagoškega gibanja, seznaniti udeležence z aktualnimi problemi in najnovejšimi izsledovalnimi metodami, predavanja ne smejo biti presplošna, ker bi mnogim ne povedala ničesar novega, a tudi ne pretežka, ker se nahajajo med udeleženci vendarle tudi pedagoški novinci. Vodstvo tečaja je rešilo svojo težavno nalogo dokaj dobro s tem, da so poedini predavatelji obdelali izbrana poglavja iz raznih panog pedagogike ter jih prikazali z novih, interesantnih vidikov, posluščujoč se pri tem v čim največji meri eksperimentov in demonstracij v raznih laboratorijih. Predavanja o pedagoški praksi so bila združena s poseti šol in raznih pedagoških institucij. Bogata strokovna knjižnica je bila ves čas na razpolago vsem udeležencem. Posebno priznanje pa gre vodstvu radi načina organizacije tečaja. Vsi udeleženci s predavatelji vred so tvorili veliko družino, ki se je v obeh tednih prav dobro razumela ter spoprijateljila. Najlepše so bile čajanke na krasnem vrtu gostoljubnega prof. Claparède-a. Omeniti moram še, da so se vršila vsa predavanja v francoskem jeziku izvemši nemški predavanje Pavla Geheba, ki je govoril kot gost nemški.

(Konec prih.)

DROBNE PEDAGOŠKE NOVICE.

Izbor učencev. Na poizkusni šoli v Hamburgu so pričeli praktično izvajati problem o izboru nadarjenih učencev. Nadarjene učence odbirajo koncem četrtega leta osnovne šole in trdijo, da je mogoče pri 10-letnem otroku že ugotoviti višino splošne nadarjenosti, ne pa tudi različna nagnjenja in smeri istih. Izbor se vrši s sodelovanjem zastopnikov sprejemne (višje) in oddajne šole; tem pa stoji kot pomočnik in svetovalec ob strani psiholog, katerega metode so že tako razvite, da tekom 1 in pol leta komaj 2% vseh odbranih otrok ni moglo napredovati v nadaljevalnih šolah. Kratko pred Vel. nočjo sestavijo poizkusne razrede in med pouk teh razredov se vpletajo »testi« in sicer tako, da otroci niti ne opazijo tega, da se skušajo. — Na Saškem pa so uvedli posebne tiskovine, imenovane »Schulgutachten«. Ta tiskovina, ki je naredbenim potom uvedena v osnovne šole, vsebuje sledeče oddelke: A. Vzroki morebitnih zadržkov pri šol. obisku. — B. I. Telo: 1. Splošni telesni razvoj; 2. telesne hibe (gluhost, kratkovidnost itd.); 3. nervoznost; — 4. bolezni, posebno v zadnjem

letu. — II. Duša: a) Duševna struktura (aktivno sodelujoč ali pasivno sprejemajoč — ali se kaže poseben tip). — b) Zmožnosti: lahko učenje, obseg spomina. c) Misli in fantazija (samomislec, razsoden). d) Zmožnost delovanja (stopnja utrujenosti, solidno ali površno delovanje itd.). e) Zmožnost v izraževanju (besedni zaklad zgovoren itd.). e) Čustvovanje, volja (odločen, boječ, mehek zanimanje, zanimanje za red itd.) — III. Okolica: 1. Domače razmere. 2. Razmerje med šolo in domom. — Po teh podatkih komisije pri sprejemu otrok ocenjuje zmožnost za nadaljevanje študija.

Kakšen poklic si žele otroci v berlinskih občinskih šolah. Moderna poklicna posvetovalnica si prizadeva, da določi mladini takšen poklic, ki odgovarja njenim lastnostim. V ta namen pa je potrebno natančno spoznavnje otrokovih zmožnosti; te v zadnjem času določajo s pomočjo takozvanih poklicno-sposobnostnih preizkušanj. V Berlinu so v l. 1919. do 1924. na podlagi različnih, zadevnih vprašanj napravili izbor učencev za bodoče poklice. Uspehi, ki so sedaj od komisije objavljeni, so zelo zanimivi in poučni.

Leta 1919. se je posvetilo: učit. pokl. 28%, teh. pokl. 19·5%, uradn. stanu 26·8%, trgovstvu 11·6% - bankarstvu 1·1%.

Leta 1924. se je posvetilo: učit. pokl. 2·09%, teh. pokl. 24·5%, uradn. stanu 1·9%, trgovstvu 12·2%, bankarstvu 40·8% (vpliv izpremenjenih gospodarskih razmer!)

Glavni motivi za izbor teh poklicev so praktični razlogi. Večina poklicnih kandidatov je navedla za vzrok stalnost službe, udobno življenje, preskrbljenost za starost. V mnogih slučajih pa se je pokazala tudi ljubezen do staršev, ko se izjavljajo, da bodo lahko skrbeli tudi za onemogle starše. Značilno je razmerje med predmeti, do katerih ima otrok veselje, in poklicem, ki se mu hoče posvetiti. Le v zelo redkih slučajih je bilo možno dognati med obema sorazmerje, n. pr. da bi računar postal tehnik ali profesor matematike. Pomembno je pa tudi, da si nad 70% ni hotelo izbrati dotičnega poklica, ki ga izvršuje oče. (Večina teh otrok je pripadala obrtniškem stanu in stanu nižjega uradništva (pismo-noše, redarji, pisarniške sluge in različni rokodelci).

FILOZOFSKI SLOVAR.

(Sestavlja dr. Fr. Derganc.)

(Dalje.)

Vsa zunanja dražila sprejema in dolega celica na specifičen način, samo s polarnim občutkom ugodja (slasti) ali neugodja (boli), neločljivo spojenim z dejavno reakcijo hotenja ali nehotenja. Prva raz-

vojna faza duha se nam kaže v primitivni emociji: v polarnem občutku slasti in boli s polarnim dejem hotenja in nehotenja. Nemočni potek bijološkega smotra in procesa pa ni odvisen samo od notranjega vitalnega nagona, ampak tudi in morda še v večji meri od dražil okolnih sostvari. Obstoj in razvoj celice potrebuje toplote, svetlobe, zraka, vlage in druge hrane od zunaj, razen tega pa medsebojni odnos stvari ni vedno sotruden in pozitiven. Medsebojnost je često bojna, stvar uniči stvar, jo požre, to se pravi, razkroji prvine njenega telesa in jih asimilira, prilagodi lastnemu telesu, sovražna stvar porabi sostvar za hrano in gradivo lastnega telesa. Odigrava se isti proces medsebojne analize in sinteze kakor v mrtvi prirodi, samo z razliko, da se vrši bijološki proces v spremstvu dušnosti (občutljivosti in gibljivosti). Dušni moment komplicira fizikalno-kemični proces, višja sila duha posega v dogodnost slepe prirode, novo, živo in nadmočno kolo duha se uvršča med kolesje mrtvega stroja.

Vitalne nujnosti povzročijo razdelitev prvotne, egoistične samozavesti. Del se razvije v smeri konegoistične sozavesti, nove sposobnosti, s katero more celica zaznati, spoznati zunanje stvari, njih koristno (prijeteljsko) in škodljivo (sovražno) vplivanje; s katero se zave svoje delnosti, omejenosti in nepopolnosti in spozna, da tvori šele s sostvarno okolico trajno in organsko enoto: začetek kozmične, zemeljske in socialne sozavesti. Nova sozavestna funkcija si ustvari v ta namen posebne zaznavne organe. Dušni razdelitvi zavesti sledi razdelitev materialne substance, del celičnega telesa se pretvori, prilagodi v obliki čutil zunanjim dražilom. Ali pa se delci s specifično občutljivostjo, ker niso vsi delci celične substance enako občutljivi, zbero na eni točki površine in se pretvorijo v organ s specifično čutno energijo, n. pr. v oko, v uho, za pritisek, tip in temperaturo občutljivi delci se razdele po vsi površini. Tudi občutki razpadejo na dve skupini, z dejavnimi občutki polarne emocije zaznava duh lastno telo, izpremembe bijološkega procesa v lastnem telesu, s sostvarnimi, predstavniimi občutki čutil spoznava druga telesa, to, kar istinito biva v okolici in se mu javlja z istinitimi učinki. Ista dvosmerna razdelitev se ponovi tudi v pozornosti.

Posebej moramo naglasiti, da se je izvršila prvotna razdelitev zavesti zgolj iz bijološkega interesa, da je bila predstavnica (predmetna) sozavest v začetku samo bijološko sredstvo ohranitve, obrambe in orientacije. A skoro se je uveljavil nov razvojni princip, ki ga Hans Vaihinger prav primerno imenuje »zakon preraščajočega sredstva (Gesetz der Überwucherung des Mittels über den Zweck)«. Po tem za-

konu sredstvo nekako preraste, prebohoti svoj smoter in postane samo nov smoter. Intelektualna faza dušnega razvoja si postavi teoretično spoznavanje za zadnji in najvišji smoter ter ponlža doslej gospodujočo emocijo vitalnega nagona na stopnjo in ulogo sredstva. Emocija postane sredstvo intelekta.

Spoznavanje omogoči kozmični princip soglasja, živa materija in duh se na svoj način prilagodita zunanjim dražilom. Z napredujočim spoznavanjem se prilagodi predstavna sozavest vsem zaznatnim stvarim, zavest postane mikrokosmos, pomanjšana podoba vseмира. V začetku prevladuje bijološki interes organske materije in nezavedni duh zaznava sostvari, oziroma njih učinke (dražila) z občutki polarne emocije, duh se briga samo za eno stran stvari, za njih koristne ali škodljive učinke na lastno telo. Teoretični, spoznavni interes, kakšne so še druge strani objektivnih stvari, kakšne so stvari ob sebi (Ding an sich), se pridruži praktičnemu, bijološkemu interesu v obliki predstavni (predmetnih) občutkov, naperjenih na zunanje sostvari, šele pozneje v toku razvoja. Emocionalni duh zaznava bit stvari samo posredno, zgolj po dvojnem bijološkem učinku slasti in boli, koristi in škode, oziroma po različnih čustvih, ki se diferencirajo pod vplivom predstavni pričetkov iz polarne emocije. Nekaj biva zato, ker obuja močno, pretresljivo emocijo, emocionalno izvestnost in emocionalno, utvarno fantazijo.

Prvo soglasje duha s stvarjo je delno in omejeno, duh se prilagodi stvari samo z enim, emocionalnim delom svojega bistva. Nujno je torej prva resnica emocionalna, soglasje polarne emocije z delom (učinkom) zunanje stvari. Z razvojem predstavnice fantazije se začne uveljavljati še drugi, intelektualni del duha, predstavno, intelektualno soglasje duha s stvarjo. Zunanja dražila obujajo istočasno dvojen občutek emocije in intelekta (predstave). Vzporedno se odziva prilagodni duh stvarim z dvojnimi soglasjem, z emocionalnim in intelektualnim, prvo je subjektivno in se nanaša na bijološki proces lastnega telesa, drugo je objektivno in meri na istinito bit zunanjih teles. Dvojnemu soglasju odgovarja dvojni resnica, emocionalna in intelektualna (predstavna), vsaka s svojim lastnim kriterijem emocije ali intelekta.

Nadaljnji medsebojni odnos obojnega soglasja se izpreminja z napredkom dušnega razvoja in socialne kulture. Dokler porabi v primitivnih razmerah borba za obstanek ves čas in vsa človeško pozornost, dokler se poslednja osredotočuje v obrambi, prehrani lastnega telesa in rodu, toliko časa je umevno, da se tudi intelektualni tip človeka zanima za stvarj okolice samo z bijološkega,

praktičnega vidika, kolikor mu koristijo ali škodijo, da jih vrednoti samo z biološkim emocionalnim kriterijem. V borbi za obstoj prevladuje in prerašča biološka emocija predstavne občutke in pospešuje razvoj spoznavnega tipa pameti, kojo je smatrali le za prehodno dušno fazo človeštva. Kakor se je duh doslej v izbranih, izvoljenih posameznikih razvil do najvišje stopnje kritičnega intelekta, smemo isto z napredkom kulture in evgeničnega izbora pričakovati tudi za ostalo večino.

V urejenih, kulturnih razmerah stoprav, ko preneha materialna beda, uvidi človek blagodat imetja in prostega časa. Po socialni razdelitvi dela odpade marsikomu, zlasti bistremu intelektualcu, potreba golo biološke dejavnosti in borbe za vsakdanji kruh. Prebitna sredstva in prosti čas omogočita udejstvovanje višje dušne, zlasti intelektualne sposobnosti. V obstojnem boju kruto zadrževani teoretični, spoznavni interes in nagon udari z vso silo na dan, v ojačujočem akordu se mu pridruži še estični in estetični interes. Tako se razvije spoznavni tip razuma in mislečemu človeku z dobrim spominom se takoj pokaže razloček emocionalnega in intelektualnega kriterija, razloček emocionalne in intelektualne resnice. Čista, teoretična vedoželjnost se jači z vsakdanjim izkustvom, da služi emocionalna resnica le hipni, individualni slasti in koristi, da pa zadovoljuje trajno in splošno

biološke potrebe samo intelektualna resnica. Trpljenje prehoda izziva odpor proti teoretični, novi resnici, ker vsak prehod boli. A človek se brzo spomni in zave čudovite prilagodnosti svojega duha in telesa, s prilagoditvijo preide bolečina v slast, s prilagoditvijo se izpremeni intelektualna resnica v emocionalno. Tega drugotno emocionalnega kriterija pa nikakor ne zmemo isto-vestiti s kriterijem primarne, predintelektualne emocije. Mnogokaj je bilo od emocionalne pameti ali racionalističnega razuma proglašeno s kriterijem emocije ali koristi za resnico, kar je pozneje kritični, empirični intelekt ovrgel kot samoprevaro in zmoto. Borba med racionalističnim in empiričnim razumom se je razvnela zgolj iz biološkega interesa stanu, ki si je na osnovi emocionalne pameti zgradil močno organizacijo z namenom, da si za vedno zagotovi socialno oblast in nadvlado. Z napredkom resnice so prepereli in strohnili emocionalni temelji in zgradba oblastne organizacije se v doglednem času sesuje v prah. S propadom organizacije pogine in se razkroji tudi stan, njegove prvine asimilirajo druga, moderna organizacija s temelji empiričnega, kritičnega razuma. Racionalistično vodstvo bje primitiven biološki boj za obstanek. Kadar se ladja potaplja, človek ne izbira sredstev rešitve, tudi ne izključuje nečloveške okrutnosti in perfidnosti.

(Dalje prihodnjič.)

VSEBINA:

Razprave: Dr. Franjo Čibej: Otroška in mládska psihologija pri Ivanu Cankarju. (Nadaljevanje.) — Eliza Kukovčeva: Nacionalna in državna vzgoja v osnovni šoli. (Nadaljevanje.) — Miro Šijanec: Rimski klasiki v pedagogiki. II. (Nadaljevanje.)

Iz šolskega dela: Iz popotne torbe.

Razgled: A. Slovestvo: W F Russel-Жив. М. Радосавльевич: »Школе и школовање у Сједињеним Државама« (Flerè). — Molière-Kuret: Scarpinove zvijače. — B. Časopisni vpogled: Važnejši članki v »Neue Bahnen« I. 1926. (L—é). — C. To in ono: Pedagoški tečaj v Ženevi. (Gustav Šilih.) — Drobne pedagoške novice. — Dr. Fr. Derganc: Filozofski slovar. (Nadaljevanje.)

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 50 Din, pol leta 25 Din, četrt leta 12-50 Din. Posamezni zvezki stanejo Din 5. — Rokopise je pošiljati na naslov: Pavel Flerè, Beograd, Ministarstvo Prosvete, odel. za osnovnu nastavu.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE sprejema upravništvo listov UJU poverlj. Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Glavni in odgovorni urednik: Ivan Dimnik v Ljubljani. — Izdajatelj: Udruženje jugoslovenskega učiteljstva (UJU), odgovoren Ivan Dimnik v Ljubljani. — Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani, zanjo odgovarja Francè Štrukelj v Ljubljani.